

Семенюк Д. О. Формування культури мовлення учнів початкових класів на уроках української мови. *Специфіка фахової підготовки майбутніх учителів на засадах компетентнісного підходу : досвід, реалії, перспективи* : збірник матеріалів Всеукраїнської з міжнародною участю науково-практичної конференції (29 листопада 2022 року) / за заг. ред. І. Голубовської. Житомир, 2023. С. 118–121.

Д. О. Семенюк,
студентка ННІ педагогіки;
науковий керівник – кандидат філологічних наук, доцент
кафедри початкової освіти та культури фахової мови **Голубовська І. В.**
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Формування культури мовлення учнів початкових класів на уроках української мови

Мовна ситуація в Україні значною мірою залежить від вивчення української мови як основного предмета в загальноосвітніх школах. Нові основи мовної компетентності вимагають оновлення методики навчання та диференційованого підходу до виявлення достатніх та спеціальних базових знань і вмінь із даного предмета [2, с. 40].

Сучасна освіта ґрунтується на інноваційних процесах, пов'язаних із розвитком технологій, змісту та методів навчання й виховання. Серед актуальних напрямків найважливішим є формування культури мовлення особистості, оскільки молоде покоління намагається будувати стосунки один з одним, розвивати вміння контактувати, взаємодіяти, розуміти співрозмовників і знаходити спільні рішення під час обговорення тих чи інших тем на уроках української мови [1, с. 71].

У зв'язку з національно-соціокультурним відродженням, державотворенням, активізацією інтелектуального й духовного потенціалу громадян України, демократизацією суспільства та розширенням функціональних сфер української мови як державної особлива увага приділяється культурі мовлення як найважливішому засобу спілкування, виховання та розвитку дитини загалом.

Проблема формування культури мовлення завжди привертала увагу лінгвістів, методистів, учителів. Це не випадково, адже мова є важливою частиною розвитку особистості, її розумових здібностей – інтелекту, логічного мислення та моральних якостей.

Костянтин Ушинський говорив: "Мова – це найважливіша, найбагатша і найміцніша ланка, що зв'язує минуле, теперішнє і майбутнє покоління людей у велике, живе історичне ціле. Вона не тільки життєва сила народу, а і його життя". Коли зникає мова народу, тоді народу вже не існує [3, с.186].

Загалом над проблемою формування культури мовлення учнів початкових класів на уроках української мови працювали мовознавці та методисти (Н. Д. Бабич, І. К. Білодід, С. Я. Єрмоленко, М. А. Жовтобрюх, А.

П. Каніщенко, А. П. Коваль, Л. І. Мацько, М. І. Пентилюк, М. М. Пилинський, В. М. Русанівський, І. О. Зимня, С. Л. Рубінштейн, І. О. Синиця, А. М. Богущ, З. О. Мацюк та ін.). Їхні дослідження зосереджені на проблемі комунікативних властивостей культури мовлення, теорії мовної норми, психологічних і психолінгвістичних аспектах формування мовлення молодших школярів.

Роботу з формування культури мовлення слід розпочинати вже в дошкільному та молодшому шкільному віці, знайомлячи дітей із кращими літературними творами українських і зарубіжних авторів; власним батьківським і педагогічним досвідом; постійною роботою на уроках української мови. Мовні знання, уміння та навички, отримані в перші шкільні роки, є особливо важливими, оскільки вони складають основу мовної компетентності та засвоєння всіх правил літературної мови [4, с. 35].

На початковому етапі нашого дослідження ми визначили рівень сформованості культури мовлення молодших школярів. Для цього ми розробили тест, де учні виконували різні види мовленнєвих вправ і вибирали правильну відповідь. Дослідження проводилось у ЗОШ № 11 м. Бердичева. В експерименті брали участь 20 дітей 3-А класу.

Проаналізувавши дані, ми дійшли висновку, що загальний рівень культури мовлення учнів третього класу – низький.

Ми підготували комплекс вправ, які сприяють розвитку та вдосконаленню культури мовлення дітей. Проводячи це дослідження, ми брали до уваги зростаючу складність і закономірності засвоєння мовних навичок.

На уроках ми виконували різноманітні вправи, які містили для дітей нову інформацію, що підвищувало їх інтерес. Завдяки цим вправам ми зрозуміли, наскільки важливо формувати культуру мовлення учнів початкових класів на уроках української мови. На нашу думку, найважливішою метою і завданням навчання рідної мови є особистісний і різнобічний мовленнєвий розвиток школярів.

На контрольному етапі дослідження діти виконали підсумковий тест, який містив різні типи мовленнєвих вправ і варіанти відповідей до них, щоб визначити рівень сформованості й розвитку культури мовлення в третьокласників. Мета тесту – визначити, як тренувальні вправи вплинули на загальний розвиток культури мовлення молодших школярів.

Результати аналізу свідчать про позитивні зрушення у формуванні культури мовлення учнів третього класу. Результати експерименту переконливо показали, що на уроках української мови необхідно систематично працювати над формуванням культури мовлення учнів початкової школи.

Одночасно було проведено ідентичне дослідження з учнями контрольного 3-Б класу, де також брали участь 20 дітей. Результати показали, що загальний рівень культури мовлення учнів контрольного класу на початку дослідження також є досить низьким.

На завершальному етапі дослідження дітям були запропоновані різні види мовленнєвих вправ і варіанти відповідей до них для визначення рівня сформованості й розвитку культури мовлення. Метою тесту було визначити, чи вплинуло використання обраних вправ на загальний розвиток культури мовлення учнів.

Результати аналізу свідчать, що рівень сформованості культури мовлення учнів контрольного 3-Б класу, які не виконували розроблені нами вправи, не змінився і є досить низьким. Це підтверджує той факт, що вчитель рідко використовує такі вправи для роботи на уроці. Результати експерименту переконливо засвідчили, що регулярне використання системи вправ при вивченні української мови в початковій школі сприяє підвищенню рівня культури мовлення молодших школярів, бо системність і різноманітність підготовчих і мовленнєвих вправ своїм змістом і формою реалізації може створити позитивну мотивацію до навчальної діяльності та викликати в дітей пізнавальний інтерес до досконалого оволодіння власним мовленням.

Робота з удосконалення мовлення учнів залежить від ефективної організації вчителем навчально-мовленнєвої діяльності, яка в основному полягає у створенні системи вправ для оволодіння зразковою мовною культурою.

Отже, до структури уроків української мови в початковій школі необхідно включити вправи, спрямовані на формування культури мовлення молодших школярів. Україй важливо, щоб із перших днів навчання класовод звертав максимальну увагу на формування мовленнєвої культури своїх учнів, що може стати важливим чинником становлення їх національної особистості.

Список використаної літератури

1. Александрова В. Мовленнєва культура сучасної молоді. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2013. № 8(2). С. 7–11.
2. Гаряча С.А. Формування в учнів ключової компетентності "Уміння вчитися" відповідно до вимог нових державних освітніх стандартів. Черкаси : ЧОПОРП, 2014. 48 с.
3. Островський В. І., Островська Г. Ф. А українською кажуть так... Вид. 2-ге, доповн. й виправл. Тернопіль : Тернограф, 2013. 465 с.
4. Пономарьова К. Формування мовленнєвої компетентності на уроках української мови. *Початкова освіта*. 2009. № 40. С. 3–5.